מדינת ישראל

המשרד לאיכות הסביבה

טלפון: 02-235026 ת"ד: 6234 ירושלים פקס: 02-235028

שנת איכות הסביבה - בישראל התשנ"ד

ינואר 1995
נ325

הנדון: דו"ח מסכם - שנת איכות הסביבה בישראל
מאת נפתלי רז, מרכז שנת איכות הסביבה
הפקה ועריכה - זיוית לינדר - מרכזת פרוייקטים מיוחדים

1. המדיניות והעשייה בתקופה 1993/1994:

1.1 - רקע: בשנת 1992 הציע מנכ"ל המשרד, דר' ישראל פלג, לועדת השרים לענייני סמלים וטקסים, לקבוע את שנת תשנ"ד כ"שנת איכות הסביבה בישראל". ועדת השרים אישרה החלטה זו ביום 1.9.92, והטילה על המשרד לאיכות הסביבה להכין בשיתוף עם מרכז ההסברה ומשרדי ממשלה אחרים - הצעת תוכנית לציון "שנת איכות הסביבה".

מנכ"ל המשרד החל בפגישות עם מנכל"י משרדי הממשלה לצורך הכנת התוכנית.

1.2 - 1993/4: ב-1.2.93 נכנס מר נפתלי רז לתפקיד מרכז שנת איכות הסביבה.

1.2.1 - מדיניות: לאחר לימוד הנושא וסידרת התיעצויות עם מנכ"ל המשרד והצוות הבכיר בו, קבע מר רז 4 כללי מדיניות:

א. לכלול בתוכנית שנת איכות הסביבה שיפורים מהותיים בתחומי איכות הסביבה - לצד "קמפיין ההסברה" הגדול להעלאת המודעות הציבורית לאיכות הסביבה.

אמנם, מטרתה העקרית של שנת איכות הסביבה היא העלאת המודעות הציבורית, אך בלא לפרט תוכניות לשיפורים מהותיים במקביל - עלול להיווצר רושם מוטעה של הסברה ללא עשייה.

ב. להרבות בארועים מקומיים, בינוניים בגודלם, ולמעט בארועים ארציים המוניים. זאת בשל מיגבלות תקציב, מחד גיסא, ומאידך גיסא ההכרה באפשרות להתפרס על פני שנה שלמה ולהגיע אל מירב התושבים רק בארועים מקומיים (וכסוי תקשורתי להם בעיקר במקומונים).

ג. להתקדם בפעילות עם הגורמים היוזמים ומגלים רצון לפעילות - ולא להתעכב בדירבון גורמים פאסיביים. זאת בשל רבוי גדול של גורמים שהגישו תוכניות (165!) מול צמצום בכח-האדם של היחידה לשנת איכות הסביבה (2!) ותוסר האפשרות לבזר את הטיפול בגורמים החיצוניים עם עובדים אחרים במשרד לאיכות הסביבה.

המשרד לאיכות הסביבה
לשרת הישר
26-1-1995
23239

ד. לתכנן את מבנה השנה ב"מכה" גדולה בהתחלה, ארועים בנוניים באמצע, ו"מכה" גדולה בסיום.

1.2.2 - הכנת התוכנית: לאחר סידרת פגישות ארוכה עם נציגי משרדי הממשלה, רשויות מקומיות, ארגונים ציבוריים וגורמים פרטיים - גיבש מר רז את התוכנית המפורטת לשנת איכות הסביבה, וביוני 93' הגישה - עם מנכ"ל המשרד - לועדת השרים לעניני סמלים וטקסים. ועדת השרים אשרה את התוכנית.
פירוט התכנית - ראה נספח 31.

1.2.3 - התחלת ביצוע: בראש השנה תשנ"ד - ספטמבר 93' - החלה שנת איכות הסביבה. פתחנו אותה ב-6.9.93 בסיור עם נשיא המדינה, מר עזר ויצמן, במזבלת התיריה, ובטקס פתיחה חגיגי בבית הנשיא בערבו של אותו יום.
בטקס חתמו הנשיא, ראש הממשלה, השר לאיכות הסביבה וראשי ציבור במדינה - על האמנה לאיכות הסביבה. נוסח האמנה, ונאום השר לאיכות הסביבה בטקס - ראה נספח 10.

הפקנו חומר הסברה רב לשנת איכות הסביבה; דפדפות (גם בערבית ובאנגלית), עלון האמנה, מידבקות רכב (גם בערבית ובאנגלית), סימניות, שקיות אשפה לרכב ו-3 סוגי פוסטרים (ה"לוגו", ה"ילד" - גם בערבית, והאמנה). ראה נספחים 5-14.

חומר הסברה זה הפצנו לכל מחוזות המשרד, היחידות הסביבתיות ברשויות המקומיות, והגורמים החיצוניים שהחלו בפעילות במסגרת שנת איכות הסביבה.

בסוכות תשנ"ד (אוקטובר 93') העמדנו 30 תחנות-מידע, באמצעות היחידות הסביבתיות, באתרי טיולים בארץ. בתחנות אלו חילקנו חומר הסברה כנ"ל, והחתמנו אלפים ל"נאמני נקיון". פירוט התחנות - בנספח 62.

במקביל פתחנו במסע פירסום גדול בטלויזיה, ברדיו ובעתונות - בנושאי "נאמני נקיון" ואיסוף סוללות משומשות, והכנו מסע פירסום דומה גם בנושאי "התו הירוק" והמיחזור.

סייענו בהפקת מוספי עתונות מיוחדים לשנת איכות הסביבה - ב"חדשות", "ידיעות אחרונות" ו"על המשמר", ובהפקת כתבי עת שונים, יומן לשנת איכות הסביבה, ימי-עיון, תערוכות אמנות ("מחומר לחומר" - נפתחה במוזאון הנגב בנובמבר 93' ונדדה בהמשך ל-6 מוזאונים נוספים ברחבי הארץ), תערוכות מסחריות (בכפר-המכביה באוק' 93', במרכז הירידים במאי 94', וצפויה תערוכה נוספת באוגוסט 94'), סיורים, צעדות, חידונים וכו'.

1.2.4 - פעילות היחידות הסביבתיות: סייענו - בעצה, בחומר הסברה ובסיבסוד תקציבי - ליחידות הסביבתיות ברשויות המקומיות לערוך פעילויות רבות מאד להעלאת המודעות הציבורית: פעולות חינוכיות בבתי-הספר, חידונים, תערוכות, ימי עיון, סיורים וצעדות, חוברות וקלטות, וכו'.

1.2.5 - <u>פעילות מרכז ההסברה:</u> סייענו למרכז ההסברה לארגן ימי עיון, סיורים ביום העצמאות והדלקת המשואות בערב יום העצמאות בסימן איכות הסביבה. מרכז ההסברה הפיק גם 4 כרזות לשנת איכות הסביבה + כרזת יום העצמאות בסימן איכות הסביבה, מיצג אור-קולי הנודד בין מוסדות חינוך, וחוברת הסברה.

1.2.6 - <u>פעילות משרדי הממשלה:</u> כל משרדי הממשלה נתבקשו להערך להפרדת נייר מהאשפה הרגילה לצורך מיחזורו, לגיוס מתנדבים כ"נאמני נקיון", ולפעולות ייחודיות בהתאם לתחום העיסוק של המשרד. בלטו בינתיים בפעילותם משרדי הממשלה הבאים:

<u>משרד החינוך והתרבות:</u> - אימץ את נושא איכות הסביבה כנושא מרכז שנתי במערכת החינוך. במאות בתי-ספר נלמד הנושא, ברמה עיונית ומעשית. המשרד ערך יריד תומרים חינוכיים באיכות הסביבה בחנוכה (דצמבר 93') בבניני האומה, ואלפי מורים ביקרו בו ושאבו רעיונות ליישום בכתה.

<u>משרד הבטחון וצה"ל:</u> - צרפו את הדפדפת שלנו לתלושי המשכורת, ערכו ימי עיון, הוציאו לאור חוברות ייחודיות, גייסו אלפי נאמני נקיון, ומיפקדת קצין חינוך ראשי קבעה את נושא איכות הסביבה כנושא המרכזי לחודשים מאי-אוגוסט 94'.

<u>משרד המשטרה:</u> - ערכו ימי עיון, שילבו פרק של איכות הסביבה בכל הקורסים המשטרתיים, הוציאו לאור חוברת מיוחדת, נערכים לשבוע אכיפה מוגברת של חוקי איכות סביבה ביולי 94'.

<u>משרד העבודה</u> והרווחה: - ערכו ימי עיון, הפיצו חומר הסברה, ערכו חידונים, גייסו "נאמני נקיון" רבים.

<u>השירות הבולאי:</u> - הוציאו בול מיוחד לאיכות סביבה - ראה נספח 50.

<u>החברה הממשלתית למדליות</u> ומטבעות: הוציאו מטבע מיוחד לשנת איכות הסביבה ביום העצמאות, ראה נספח 17.

1.2.7 - <u>פעילות ארגונים ציבוריים:</u>- כמאה ארגונים ציבוריים לקחו חלק בפעילות בשנת איכות הסביבה. בלטו, עד כה, בינהם:
החברה להגנת הטבע, רשות שמורות הטבע, קק"ל, המועצה לישראל יפה, מרכז הירידים, פורום המוזאונים, התאחדות התעשיינים, ההסתדרות - במיוחד הרשות להגנת האזרח ואיכות הסביבה, בני-ברית, רוטרי.

1.2.8 - <u>פעילות גורמים פרטיים:</u> - עשרות גורמים פרטיים-מסחריים לקחו גם הם חלק בפעילות שנת איכות הסביבה, בסיועינו. נזכיר בעיקר הוצאות ספרים, חברות הפקה (מוספי-עתונות, תערוכות), ורשתות שווק (גיוס "נאמני נקיון", איסוף סוללות משומשות).

2. <u>תכניות לסיום שנת איכות הסביבה יוני-ספטמבר 94':</u>

ארועי סיום שנת איכות הסביבה יהיו בעיקר בסימן "ומה הלאה?" - שנת איכות הסביבה מסתיימת, אך הדאגה לסביבה ולמודעות הסביבתית - יימשכו.

2.1 - <u>ארועי סיום שנת איכות הסביבה ביחידות הסביבתיות:</u> עשרות טקסים, תידונים ותערוכות מתוכננים ביחידות הסביבתיות לסיום שנת איכות הסביבה, בסיועגו בעצה ובסיבסוד תקציבי.

2.2 - <u>ארועים ארציים:</u>

2.2.1 - 18-21/7 - פסטיבל הזמר בערד בסימן איכות הסביבה, ביתן מידע, חלוקת חומר הסברה והרשמת נאמני נקיון - מטעם המשרד + היחידה הסביבתית ערד; מופע "זמר לסביבה" בחסותנו והכל בהשתתפות השר.

2.2.2 - מוסף עיתונות מיוחד לסיום שנת איכות הסביבה מתוכנן, בחסותנו, ברשת מקומוני "שוקן" באוגוסט. המוסף יחולק גם לתלמידי י'-יב' בתיכונים בארץ.
המוסף מופק ע"י חברת "לישר תקשורת" בע"מ.

2.2.3 - הארוע המסכם לשנת איכות הסביבה : 28/8 באמפיתאטרון וואהל ב"גני יהושע". מצעד להקות נוער (יהודיות וערביות) בשירי איכות הסביבה, החזיון הסביבתי האורקולי של מרכז ההסברה וטקס העבר ה"כובע" ממנכ"ל המשרד למנכ"ל משרד התיירות. .
בהשתתפות המנכ"ל דר' ישראל פלג ראה נספח 63.

2.2.4 - "הצעדה הירוקה", צעדת ירושלים לאיכות הסביבה, שתוכננה להערך על ידינו וע"י "הפועל" ונאלצנו לבטלה בשל סרוב "הפועל" לעמוד בנהלים ממשלתיים.

2.2.5 - גל מרוכז של פרסום והסברה בטלויזיה, ברדיו ובעתונים, בתשדירים ובמודעות שהכנו מראש, ראה נספח 64.

2.2.6 - שי תודה והערכה - פתקי תזכורת מנייר ממוחזר בקופסת קרטון ממוחזר - שהפקנו ושלחנו לכל המסייעים במלאכה, ראה נספח 65.

2.2.7 - סרט לסיום שנת איכות הסביבה שהפקנו, ושלחנו למחוזות המשרד, היחידות הסביבתיות ומשרד החינוך, ראה נספח 66.

3. <u>תמצית הדיונות:</u>
שנת איכות הסביבה בישראל - התשנ"ד התאפיינה בשני מסלולי פעילות:

3.1 - <u>קידום שיפורים מהותיים באיכות הסביבה:</u> בביצוע המשרד ובהשתתפות גורמים ציבוריים נוספים, ב-6 תחומים: נקיון (מבצעי נקיון, סגירת מיזבלות בלתי-חוקיות ופיתוח 4 מיטמנות מוסדרות במקביל, גיוס נאמני-נקיון), מיחזור (פרוייקטים נסויים ב-30 רשויות מקומיות), איסוף סוללות משומשות, שיקום נחלים (קישון, ירקון, אלכסנדר, תנינים ולכיש), הגברת האכיפה לחוקי איכות סביבה (באמצעות משטרת ישראל, פקחי הרשויות המקומיות וסיירת המשרד), ו"התו הירוק" (בועדות משותפות למשרד ול"מכון התקנים" נקבעו אמות-מידה להענקת "תו ירוק" למוצרים הפוגעים פחות בסביבה).

3.2 - <u>העלאת המודעות לאיכות הסביבה:</u> המשרד לאיכות הסביבה הוביל מסע הסברה והעלאת מודעות, בשיתוף 200 גורמים ציבוריים ופרטיים (משרדי ממשלה, היחידות הסביבתיות ברשויות המקומיות, ארגונים ציבוריים וגופים פרטיים) שהפיקו יחד כ-650 פעולות במהלך שנת איכות הסביבה: תכניות חינוכיות, פירסומים, תקשורת, ימי עיון,תערוכות, סיורים וצעדות, חידונים ועוד.

3.3 - <u>סיכום:</u> ניתן בהחלט לציין ששנת איכות הסביבה גרמה ל"קפיצת מדרגה" במודעות הציבורית לאיכות הסביבה בישראל. מדדים כמותיים, להמחשה: מ-35,000 "נאמני נקיון" שהיו למשרד עם פתיחת ההכנות לשנת איכות הסביבה - הגענו עתה ל-102,000 ועוד היד נטויה; מלקט עתונות יומי של איכות סביבה של 4-5 עמודים עם פתיחת ההכנות לשנת איכות הסביבה - הגענו עתה ללקט יומי של 12-15 עמודים; בסקר ד"ר מינה צמח, בסוף יוני, ב"ידיעות אחרונות" (למלאת שנתיים לממשלה) זכה המשרד לאיכות הסביבה באחוז התמיכה הגבוה ביותר על טיב תיפקודו: 71%.

מדד מדעי - סקר שערכנו באמצעות דר' מינה צמח על מודעות הציבור לנושא איכות הסביבה "לפני" ו"אחרי" שנת איכות הסביבה, הראה כי שנת איכות הסביבה השפיעה בשני תחומים עיקריים:
- שינוי במודעות והכתבת כללי התנהגות בהתייחס לדברים ספציפים, כמו טיפול בחומרים המסוכנים לבריאות.
- שיפור בתדמיתו של המשרד לאיכות הסביבה והגברת התחושה שהמשרד פועל כנדרש.
כמו כן, ניתן לומר שרמת המודעות הכללית עלתה וכן המוכנות להצהיר על נכונות לפעולה, אולם עדיין חסרה קונקרטיזציה של הפעולות ונכונות ממשית להירתם לפעולה.
נתון נוסף שעלה מהסקר הראה שהיתה בולטות חזקה מאוד של הנושא במערכת החינוך. יותר ממחצית אוכלוסיית ההורים דיווחה כי הילדים היו צינור בהעברת המידע על נושאים סביבתיים, ומעל 70% דיווחו כי ילדיהם עסקו במסגרת מערכת החינוך בנושא במהלך השנה.

4. <u>המלצות:</u>

4.1 - <u>המשכיות:</u> מול סכנת ה"נפילה" במודעות הציבורית עם תום שנת איכות הסביבה, יש להערך להמשך פעולות הסברה ומודעות גם בתשנ"ה: פירסומים, תערוכות, מסעי הסברה בתקשורת וכו'. מומלץ להסתייע בנדון ביחידות הסביבתיות ברשויות המקומיות. אנו נערכנו לכך מראש ב"ירושות" של חומר הסברה רב ובסרט המיוחד שהפקנו לסיום שנת איכות הסביבה.

4.2 - <u>תקציב:</u> מומלץ , לכן, ליעד גם בתקציב 1995, ואילך - נתח משמעותי לפעולות חינוך והסברה, ולעודד כאלו מהמטה ומהמחוזות .

4.3 - <u>קישור לשנת הנושא הבאה:</u> מומלץ לקשור את ההמשכיות כנ"ל ב"שנת תיירות השלום" - התשנ"ה" - הנושאים קשורים זה בזה, דבר המבטיח המשכיות טבעית בתודעה הציבורית.

ב ב ר כ ה

נפתלי רז
מרכז שנת איכות הסביבה